GAUTENG PROVINCE
EDUCATION
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

TLHAHLOBO YA BOHARENG BA SELEMO
KEREITE YA 12

PHUPTJANE 2025

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

SESOTHO HOME LANGUAGE P1

C2191S

NAKO: Dihora tse 2

MATSHWAO: 70

Maqephe a 9

X05

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Dibopeho tsa puo le melao ya Tshebediso ya puo	(30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka tlhoko.

3. Araba dipotso TSOHLE.

4. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.

5. Seha mola qetellong ya karolo e nngwe le e nngwe.

6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.

7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.

8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.

9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

   KAROLO YA A: Metsotso e 50
   KAROLO YA B: Metsotso e 30
   KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

POTSO YA 1

Potsong ena o nehilwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A

HO HLOKA THARI KE SEWA DILEMONG TSENA

1 Ho hloka thari ke lefu le falatsang ditoro tsa batho ba bangata, le bile le ama batho ba batshehadi le ba batona ka ho tshwana. Motho e mong le e mong o na le takatso ya hore ka le leng la matsatsi o tla ba le bana a atise lelapa, kapa a be le ha e se e le thokolana feela e le nngwe ya ngwana hore le yena a bitswe mme kapa ntate; empa ka baka la ho ba le bothata ba ho hloka thari e ba thabo le monyaka di fetoha maswabi. Ho rarolla sena ba bang baye ba nwe dipitsa tsa setso kapa ditlhare tsa sekgowa mme ba thusehe, athe ba bang bona ho se be le nko ho tswa lemina boitekong bona.

2 Mathata a thari ho basading a ka bakwa ke ho kwaleha ha ditjhupu ho bakwang ke mafu a mang a kang mafu a dikobo kapa ho ntsha mpa ho sa sireletsehang, popelo e ruruhang kapa e itshenneng majwana a mona a bohloko, mahe a se nang botsitso kapa bothata ba ho se lekalekane ha maro a bosadi le ditshwelesa. A mang a mathata ke a tlwaelehileng a kenyelletsa kankere ya molomo wa popelo. Ho banna, ho hloka thari ho ka bakwa ke ho se sebetse hantle ha peo ya botona, mathata a maro a bitswang dihomone tse laolang tlhahiso ya peo di sebetsa ka monyebe. Bothata bo bong ke ditlwaelo tsa bophelo tse kang ho tsuba, ho nwa jwala kapa mmele o moholo o ka bakang tshitiso ya ho se be le thari.

3 Ho hloka thari ho na le ho ba leeme haholo ntlheng ya bong. Sekgobo haholo se apeswa batho ba bomme ho feta ba bontate. Kgatello ya maikutlo ke bohobe ba letsatsi. Basadi ba hlalwa feela ka lebaka la hore ha bana thari, ba sehollwa ka mabitso a kang ‘dinyopa’ ke bomatsale, baahisane ekasitana le bahaditsong ba bona. Bahaditsong ba na le semelo se sebe sa ho kobisa le ho rohaka ka mahlapa bana ba se nang bana kaha ba ba thesemetsa ka bana ba bona hobane ba tshaba kgodiso le boikarabello. Banna bona ba eketsa mathata le ho feta kaha ngaka e le koko ba tshaba ho e tsa diteko. Sena se fana ka maikutlo a fosahetseng hore ke motho wa mosadi feela ya sa kgoneng ho ba le bana. Nnete ke hore le bona ba ba le bothata le ha ba kile ba ba le bana sethathong. Ha basadi ba ntse ba sehollwa le ho hlapaolakwa ka mabitsobitso, kgatello ya maikutlo e ba sehlohlolong hoo ba yeng ba qetelle ba itshekile thajana ha ba ya ba lebane le batho ba bang kaha ba se ba sena boitshepo le mamello. Maemong a kang ana, mehato ya thuto le tlhokomediso di bohlokwa haholo.

4 Motho o lokela ho phahamela mapoqo ho itekola hore a tle a fumane kalafo di sa tloha. Lebaka ke hore ha dilemo di se di feta mashome a mararo le metso e mehlano menyetla ya ho ba le bana e ntse e fokotseha mme e ba bothatha ho bo kgoramolla. Mona Aforika Borwa ho na le dipetlele tse pedi feela tse porofensing ya Gauteng le Kapa Bophirima tse fanang ka thuso ya thekenoloji e bitswang 'In vitro fertalization' (ho kopanya peo le mahe ka motjhini), mme sena e ba bothata ka ha batho ba fola mela selemo ho pota. Tiehiso ena e bakwa ke bongata ba batho kaha ditjeho di fumaneha ha bonolo. Motho ha a ntse a eme, o kwata le ho rohaka letsatsi la hae la tswalo ha le fihla ho ba menyetla e qepha, hore a thusehe ka mokgwa ona wa thekenoloji. Athe dipetlele tse ikemetseng ke mehau ho ba kojwana di mahetleng.

5 Tlhabollo ena ya thekenoloji e bile teng nakong e fetang dilemo tse mashome a marao, mme dimillione tsa bana ba hlahile ka tshebediso ya yona. Kaha mekgwa ena e sa fumanehe ka ditjeo tse tlase kapa dipetleleng tsohle, tebello ke hore mmuso o be le tharollo ka ho eketsa dipetlele le ho ema mafutsana nokeng jwalo kaha o etsa mafung a mang a kang HIV. Dimaka tsena tsa thekenoloji e fetohang monna le mosadi ntle le thobalano di anele bohle ha bonolo. Ha phalo e ntse e eme le lesemela ho se thuso, motho wa boraro o a kenella ho fana ka mahe kapa peo bathong ba hlokang thuso, ha e mong a thusa ka ho ba moimana ho ya sa kgoneng kapa popelo ya motjhini (artificial womb) e jare ngwana ho fihlella a hlaha le ha Aforika Borwa mona e sa salletse morao ka yona metjhini ena. Ha ngwana a hlahile e ba ke tshomo ka mathetho!!

[Tema ena e qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho*: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility*]

1.1 Bolela hore lefu lena la ho hloka thari le falatsa ditoro tsa batho ka tsela efe? (1)

1.2 Ho tswa seratswaneng sa 1 qolla dintlha tse PEDI tseo batho ba neng ba di etsa ho rarolla bothata ba ho hloka thari. (2)

1.3 Qotsa polelo e bontshang hore lefu lena ha le na leeme. (1)

1.4 Nehelana ka mathata A MABEDI ho tswa seratswaneng 2 a tlwaelehileng a bophelo a thibelang bontate ho ba le thari. (2)

1.5 Ke thuto efe eo re e fumanang ho tswa temeng e ka hodimo? Tiisa karabo ya hao. (2)

1.6 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A – D). Ngola karabo e nepahetseng kapa tlhaku feela.

Ho itsheka thajana moleng wa 33 ho hlalosa …

A ho itseka setjhabeng.
B ho ikgetholla setjhabeng.
C ho kgetha setjhabeng.
D ho ikgakanya setjhabeng. (2)

1.7 Bolela hore na polelo ena: **'Batho bohle ba senang thari ba rohaka letsatsi la bona la tswalo'** ke taba eo re ka reng ke kgopolotaba kapa ntlha? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

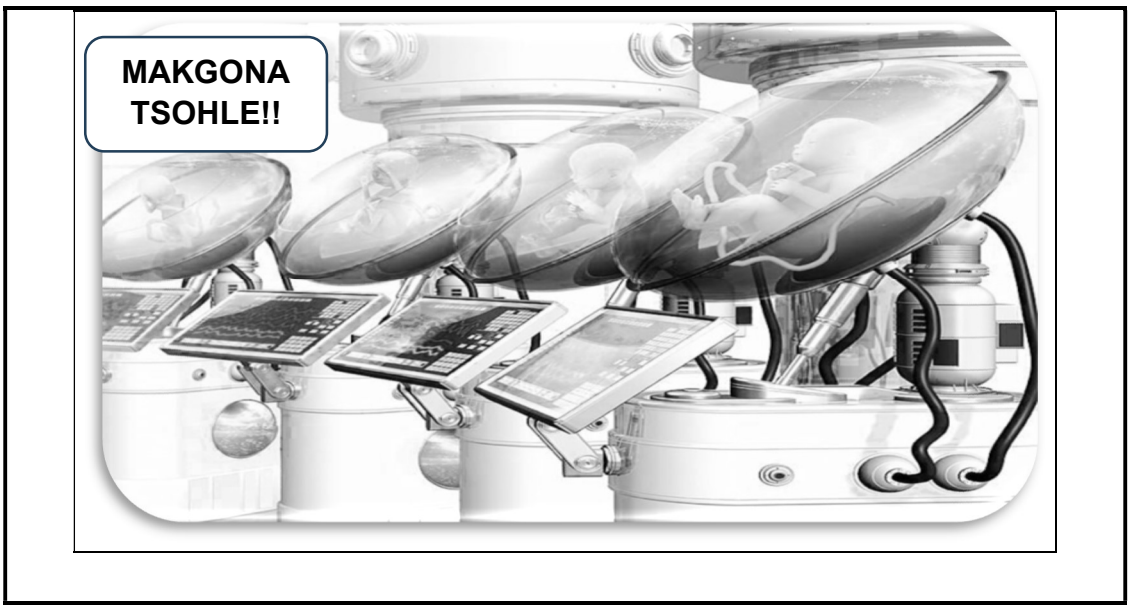
1.8 Ke melemo efe e MMEDI eo motho a ka e fumanang ho motho wa boraro ha phalo e ntse e eme le lesimela? (2)

1.9 Tshohla semelo sa bahaditsong kgahlanong le basadi ba se nang thari. (3)

1.10 Ho ya ka wena ke eng eo mmuso o ka e etsang ho kenya letsoho phareleng ena ya ho hloka thari ?Tshehetsa karabo ya hao. (3)

TEMA YA B

Bala le ho boha tema e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

[Setshwantsho se nkuwe le ho lokiswa ho tswa ho*: www.http//rhrealitycheck.org*]

1.11 Tshebediso ya ditshwantsho tse hlahellang ka hodimo di matlafatsa jwang ditaba tsa ho hloka thari? (2)

1.12 Mantswe ana '**makgona tsohle'** a bolela eng? (2)

1.13 Ho kgaoha ha phephelo ya motlakase ho ka ba le kgahlamelo efe maseeng a ka dijelong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.14 Mosebetsi wa dithapo tse hlahellang setswantshong ke ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

1.15 Ditaba tsa TEMA YA A di nyalana jwang le tsa TEMA YA B? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO

POTSO YA 2

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o hlahisang seo re ka se etsang ho boloka thepa ya sekolo.

ELA HLOKO: O lebelletswe ho etsa tsena tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mehopolo ya sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C

MEHATO YA HO QOBA BONOKWANE HA O REKA KA INTHANETE

O ka etsang ha o ka iphumana o felletswe ke dijo kapa o hloka thepa hanghang? Nka feela mohala o kene webosateng tse rekisang ebe o beheletsa seo o se hlokang, kamora nako e sa fediseng pelo ebe di fihla monyako kapa hekeng ya hao ntle le ditjeo tse boima. Kotsi ke bonokwane bo iphileng matla haholo mokgweng ona wa ho reka.

Eba sedi, reka thepa ya hao webosaeteng tse tsebahalang le tse netefaditsweng. Ha di nepahetse o sireletsehile kaha e le tsa nnete.Ebang o reka thepa kapa dijo inthaneteng lekgetlo la pele, netefatsa hore o lefella thepa ya hao ka ho lefa kontane o se o ikgotsofaditse hore ke thepa eo o e rekileng. Ha o se na bonnete ka webosaete, lekola 'URL' hore e qala ka 'https' eseng 'http' hoba ha ho se jwalo dinokwane di fetile ka manyane a hao ho ya webosateng ya bona ya bokunyata. Ha https e fella ka 's', ho bolela hore o leqepheng le bolokehileng, e seng hanong la tau. Se ke wa hokela dikarete tsa hao kapa akhaonto ya hao ya banka diwebosaeteng tsena. Tjhelete yohle e ka nyamela ka ho panya ha leihlo ebang o di hoketse. Bohlale ke ho sebedisa karete ya mokitlane kaha ho le bobebe ho e laola kgahlanong le bonokwane. O e kwala ha bobebe e bang o bona se belaetsang.

Pele o kgetha thepa, bala le ho utlwisisa dikateng tsa yona ka botlalo. Sheba tekolokakaretso le ho bala ditshwaelo tsa bareki ba bang hore ba reng ka mofuta oo wa thepa ho qoba ho reka seo e seng sa boleng ba tjhelete. Thepa e lokela ho ba ya boleng boo o bo lebelletseng hore o kgotsofale. Melaetsa le diimeili di netefatsa tjhelete e sebeditseng hore e tshwana le ya theko, mme ke bopaki ba hao hore o rekile ka bokae ho tswile bokae. Natefelwa ke ho reka o dutse, empa fadimeha hore o qobe ho iphumana o le lehlatsipa la boramaqiti mathateng ao o neng o ka nna wa a qoba.

[E fetoletswe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho: *www.ftc.net.victim*]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO

POTSO YA 3: PAPATSO

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

DIPAROLATHOTA

17 – 19 Phupjane 2025

SESOLO SE SE KAALO!

1. Ho thelledisa lehlweng ho tloha dilemong tse 18+
2. Ho etela mahaheng a Liphofung le tse ding tse ngata.

ETSA PEHELETSO KA POTLAKO O
IPHUMANELE THEOLELO YA 30%

R7 999 feela motho k among!

+27 83406 9580

www.diparolathota.com

[Ditshwantsho di nkuwe le ho hlophoswa botjha ho tswa ho *www.roadtripperstravel*]

3.1 Papatso ee e lebisitswe ho bomang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

3.2 Tshekamelo e hlahella jwang papatsong ee? (2)

3.3 Moaparo wa batho ba papatsong o hlalosa sehla sefe sa selemo. Tshehetsa karabo ya hao. (2)

3.4 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A – D). Ngola karabo e nepaheto seng kapa tlhaku feela.
Lentswe ena: '**diparolathota'** le bolela …

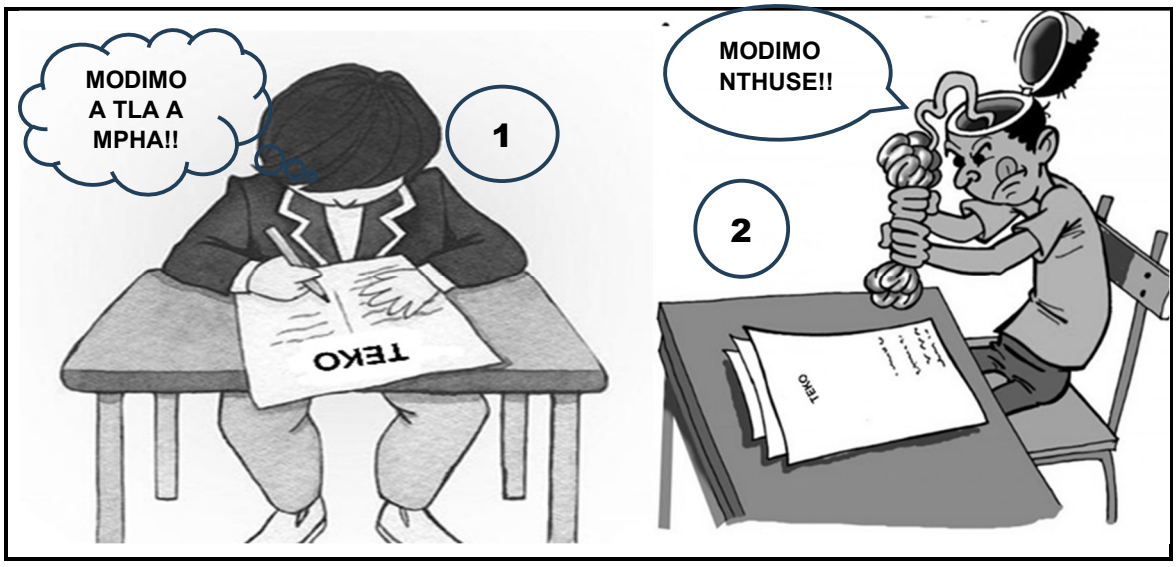
A ho tsamaya haholo.
B ho tsamaya hangata.
C ho tsamaya ka sehlopha.
D ho tsamaya dibakeng tse fapaneng. (2)

3.5 Tshohla tshusumetso ya lentswe lena **'sesolo'** le sebedisitsweng papatsong ena. (2)
[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[Setshwantsho se nkuwe le ho hlophiswa botjha ho tswa ho: *www.flickr.com*]

4.1 Mantswe ana 'Modimo nthuse! a re senolela eng ka maemo a renang khathunung? (2)

4.2 Keketehiso e hlahella jwang sebapading se nomorilweng 2? (2)

4.3 Bohlokwa ba ho sebedisa dipudulwana tse fapaneng ke bofe khathunung? (2)

4.4 Puo ya mmele ya sebapadi se nomorilweng 1, e re bolella eng ka yena? (2)

4.5 Ebe mongodi o atlehile ho finyeletsa molaetsa ka ditaba tsa khathunu ee?Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[10]

POTSO YA 5: TEMA YA PROSA

Bala tema ena e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA F

HO THWASA KE PITSO YA BADIMO

1 Ho thwasa ke pitso ya badimo hore motho a kene lefehlong ho ba ngaka. Pitso ya motho ka mong e tla ka tsela tse fapaneng. Tsela e tlwaelehileng ke ya ditoro, moo mokgethwa a tla lora ditoro ka ba fatshe kapa a laelwe seo a lokelang ho se etsa. Motho ya kgethilweng ho ya thwasa o lokela ho arabela pitso ena. Ha eo a sa e ananele, o hlahelwa ke bomadimabe le hore a qetelle a kutse haholo. Matsatsing a kajeno batho ba se ba thwasa ntle le pitso ya badimo.

2 Ba rupellwa ke dingaka feela ntle le pontsho ya badimo. Ke ka hoo dingaka tsena tse ba rupellang di sitwang ho phekola mafu le hona ho thusa setjhaba. Ha motho a se a hlokometse a bile a ananetse pitso ya hae, e ba o leba moo a tlang ho fehlellwa teng. Lefehlo ke tsela ya thupello eo motho ya fehlellwang a e tsamayang ho fihlela a phethela pitso ya hae, mme e ka ba ngaka e feletseng. Lefehlo lena le ne le sa kenyelletse bana ba tlase dilemong jwalo ka mehleng ya kajeno moo re bonang bana ba ntseng ba nkga lebese ba fehlellwa le ho tsohelwa ke moya nakong ya dithuto.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa ho nalane ya *Mosotho ka Futhwa*:12-13]

5.1 Bopa polelo ka lentswe **'lefehlo'** mme o fane ka moelelo o sele ho fapana le o hlahellang moleng wa 11. (2)

5.2 Hobaneng ha mongodi a sebedisitse polelo ena **'ba ntseng ba nkga lebese'** moleng wa 13? (2)

5.3 Bolela hore na polelo e latelang ke ntlha kapa ke mohopolo. Tiisa karabo ya hao ka lebaka.

'Ha eo a sa e ananele, o hlahelwa ke bomadimabe le hore a qetelle a kutse haholo'. (2)

5.4 Ngola polelo ena '**ba rupellwa feela ntle le pontsho ya badimo'** e le temekisong ya tatolo. (2)

5.5 Sekaseka phapano pakeng tsa ho thwasa nakong ya maoko le nakong ya tokoloho? (2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70